

А. Ткаченко
м. Дніпропетровськ
Ю. Філіпська
м. Запоріжжя

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Постановка проблеми. Ефективна діяльність суб'єктів господарювання — це одна із основних функцій управління вищого керівництва. Аналіз діяльності підприємства, як правило ґрунтується на оцінці різних показників його роботи. Тому вибір підсумкових показників, здатних відобразити ефективність роботи підприємства в повній мірі, та вибір методики розрахунку цих показників — одне з найактуальніших питань, яке постає перед власниками та менеджерами вищої ланки управління підприємств.

Мета дослідження. Метою статті є систематизація, згрупування показників роботи суб'єкта господарювання та виділення основних підходів до розрахунку показників ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень. Питанням ефективності діяльності підприємства займалися такі вчені як Б. Є. Грабовецький, А. В. Іваніна, І. В. Ковальчук, Ю. І. Кременська, Ю. Г. Левченко, Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев, Н. А. Шекмар та інші.

Виклад основного матеріалу. Фактично визначення ефективності виробництва полягає в оцінці його результатів. Такими результатами можуть бути обсяги виготовленої продукції в натуральному чи вартісному (за оптовими цінами або за собівартістю)

виразі або прибуток. Але ж сама по собі величина цих результатів не дає змоги робити висновки про ефективність або неефективність роботи підприємства, оскільки невідомо, якою ціною отримані ці результати. Звідси для отримання об'єктивної оцінки ефективності підприємства необхідно також урахувати оцінку тих витрат, що дали змогу отримати ті чи інші результати. Процес виробництва здійснюється через поєднання факторів, що його визначають: засобів праці (основні фонди), предметів праці (оборотні фонди), робочої сили (трудові ресурси). Крім того, істотним чином на виробництво впливає фінансовий стан підприємства, а також певні організаційні, управлінські, технологічні та інші переваги, що відображаються як нематеріальні ресурси. Тож за оцінку витрат логічно взяти оцінку всіх зазначених ресурсів. Виходячи з цього можна дати таке визначення ефективності: ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних фондів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів [5].

Результати роботи підприємства аналізують за показниками, що характеризують сторони його діяльності, їх вибір залежить від мети аналізу [7, с. 211].

Формування системи показників ефективності господарської діяльності підприємства має:

- створювати передумови для виявлення резервів росту ефективності;
- відобразити витрати всіх видів ресурсів, що споживаються на підприємстві;
- стимулювати використання всіх резервів, наявних на підприємстві;
- виконувати критеріальну функцію [6].

Групи показників, що виділяють у системі показників ефективності господарської діяльності суб'єкта господарювання наведено на рис. 1.

Рис. 1. Групи показників діяльності підприємства

Таким чином, виходячи з наведеного рис. 1, виділяємо три основні системи критеріальних показників ефективності господарської діяльності:

1) система, заснована на остаточних результатах господарської діяльності підприємства, яка містить показники: прибуток до оподаткування, оподатковуваний, чистий прибуток, собівартість, рівень рентабельності, виручка від реалізації, обсяг виробництва, якість продукції, термін окупності інвестицій, рентабельність інвестицій і ін.;

2) система, заснована на результативності, якості та складності трудової діяльності, яка містить показники: продуктивність праці, темпи зростання продуктивності і заробітної плати, частка фонду оплати праці в собівартості продукції, втрати робочого часу, частка браку, фондоозброєність праці, трудомісткість продукції, коефіцієнти складності праці, чисельність персоналу і т. ін.;

3) система, заснована на формах і методах роботи з персоналом, яка охоплює показники: плінність кадрів, рівень кваліфікації персоналу, рівень трудової дисципліни, професійно-кваліфікаційна структура, співвідношення виробничого й адміністративно-управлінського персоналу, соціальна структура персоналу, рівномірність його завантаження, витрати на одного працівника, витрати на управління, соціально-психологічний клімат у колективі, привабливість праці тощо [6].

Зводячи, наведені показники у єдину систему, розглянемо наступні підходи до аналізу цих показників (рис. 2) [4, с. 524]:

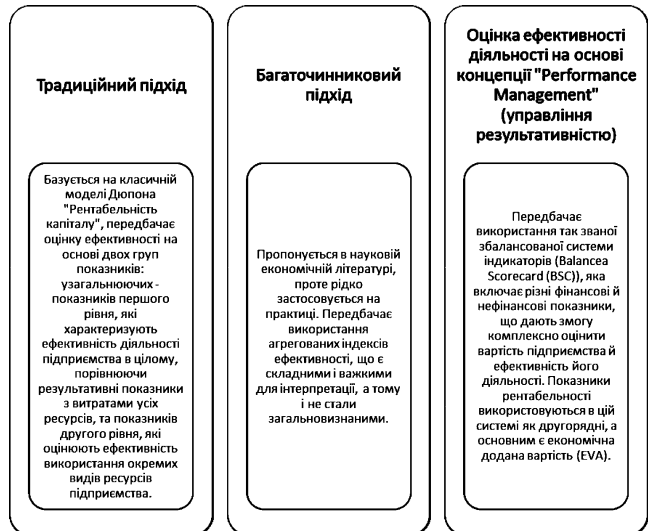

Рис. 2. Загальноприйняті підходи щодо оцінки діяльності суб'єкта господарювання

В аналізі діяльності підприємства важливу роль має аналіз фінансового стану.

Існують дещо інші підходи оцінки ефективності діяльності підприємства у контексті зарубіжного досвіду із застосуванням аналізу фінансового стану підприємства (табл. 1).

Як видно із таблиці, кожен із наведених підходів має як переваги, так і недоліки. Підходи, запропоновані зарубіжними вченими, дозволяють зробити інтегральний аналіз, тобто врахувати усі можливі фактори і, як наслідок, підвищують достовірність і точність результатів. Проте для підвищення ефективності використання дані підходи необхідно скоригувати відповідно до особливостей функціонування українських підприємств. Підходи ж, запропоновані вітчизняними науковцями, дають односторонню оцінку ефективності використання фінансових ресурсів, що концентруються на окремих показниках, тому поза їх увагою залишається більшість показників, які дають змогу оцінити ефективність діяльності підприємства як у кількісному, так і в якісному виразі [3].

Джерелами інформації для дослідження показників діяльності виступають:

- «Баланс», Ф № 1;
- «Звіт про фінансові результати», Ф № 2;
- «Звіт про рух грошових коштів», Ф № 3;
- «Звіт про власний капітал», Ф № 4.

Крім фінансової звітності використовується інша інформація, яка доступна тільки персоналу підприємства, зокрема, планово-нормативна (фінансовий план, нормативи), конструкторсько-технологічна інформація, позаоблікова інформація (маркетингові дослідження, закони, інструкції, експертна інформація та ін.) тощо [2].

При оцінці ефективності тим чи іншим підходом, чи аналізуючи ті чи інші джерела інформації власники та менеджери підприємств на різних рівнях діяльності зустрічаються з різними проблемами. До них належать: недостатність інформації, неефективність підходу, спотворення інформації через різні джерела.

На сьогоднішній день існують відмінності в джерелах інформації показників діяльності підприємства між

Переваги та недоліки підходів до оцінки ефективності діяльності підприємства

Назва підходу	Переваги	Недоліки
Зарубіжний досвід		
Модель Дюпона	Швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому, виявляє способи підвищення норми прибутку	Приблизність результатів; має галузеву специфіку; необхідність використання в поєднанні з іншими методами
Система «Модернсофт»	Інтегральність аналізу; точність результатів; можливість доповнення та налагодження	Необхідність відповідного програмного забезпечення; необхідність досвіду підбору показників
Підхід ланцюгових підстановок	Дає можливість виявити слабкі сторони підприємства, використовується для усіх типів детермінованих факторних моделей	Необхідність використання в поєднанні з іншими методами; необхідність досвіду підбору результативного показника
Модель SGR	Дає змогу зробити комплексну й узагальнену оцінку; виявлення напрямків покращення ситуації	Обмеженість факторів впливу; неточність оцінки
Система SWOT-аналізу	Дозволяє зробити комплексну оцінку впливу факторів; виявити слабкі та сильні сторони підприємства	Не дозволяє оцінити вплив факторів у кількісному виразі
Вітчизняний досвід		
ЗСІД	Комплексність, збалансованість, повнота; всебічність оцінки	Не враховує аналітичних показників
EVA	Простота розрахунку; швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому	Обмеженість факторів; дає інформацію лише для власника підприємства
Термін повернення капітальних вкладень	Простота розрахунку; дає можливість оцінити ефективність у часовому виразі	Невирішеність питання щодо використання дисконтування при його використанні
Система блоків	Інформативність; фундаментальність; всебічність оцінки	Тривалість розрахунку та відсутність аналітичних показників

українськими стандартами та міжнародними, а саме — IAS (МСФО) и GAAP (ГААП США).

IAS (International Accounting Standards) — міжнародні стандарти фінансової звітності або «наднаціональні» стандарти, появу яких зумовила інтернаціоналізація господарського життя і необхідність уніфікації вимог до фінансової звітності.

GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) — це загальноприйняті бухгалтерські принципи, розроблені в США для незалежних бухгалтерських фірм в спробі ліквідувати різнобічність в обліку приватних компаній і корпорацій [1].

Ці стандарти суттєво відрізняють звичні способи складання фінансового звіту, що перешкоджає швидкому аналізу показників діяльності для українських підприємств. Прийняття рішення на основі необ'єктивної інформації може призвести до банкрутства.

Висновки. Отже, необхідно оцінювати раціональність застосування того чи іншого методу на конкретному підприємстві залежно від його особливостей та цілей аналізу.

Вибір конкретного методу для оцінки ефективності діяльності визначається наступними критеріями: виявлення результатів, аналіз сильних та слабких сторін, різноманітність показників, доступність використання, поширеність застосування, достовірність джерел інформації тощо.

Головною особливістю проведених досліджень є те, що на основі отриманих результатів будь-яке підприємство, керуючись своєю специфікою діяльності, може покращити роботу та фінансовий стан підприємства чи впровадити деякі зміни.

Список використаних джерел

1. IAS або GAAP [Електронний ресурс]. — 2008. — Режим доступу : <http://1000000-film.com.ua>.
2. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Б. Є. Грабовецький. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 256 с. — Режим доступу : <http://pidruchniki.ws>.
3. Іваніна А. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / А. В. Іваніна. — Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua>.
4. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посібник [Електронний ресурс] / І. В. Ковальчук. — К. : Знання, 2008. — 679 с. — (Вища освіта XXI століття). — Режим доступу : <http://pidruchniki.ws>.
5. Кременська Ю. І. Вибір Системи показників для аналізу та оцінки ефективності діяльності підприємства : наукова періодика [Електронний ресурс] / Ю. І. Кременська // Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. — 2010. — вип. 32. — Режим доступу : www.kpi.kharkov.ua.
6. Левченко Ю. Г. Методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Ю. Г. Левченко, Н. А. Шекмар // Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія «Економіка». — 2011. — вип. 32. — Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>.
7. Політична економія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев та ін. ; за заг. ред. Г. А. Оганяна. — К. : МАУП, 2003. — 520 с. : іл. — Бібліогр.: С. 515–517. — Режим доступу : <http://fingal.com.ua>.